

IL-LANĊA TAL-PASS FIL-FOLKLOR

Angelo Dougall

Il-Lanċa tal-Pass jew kif kienet aktar maghrufa bhala *il-lanċa*, jew kif kultant konna nsibuha wkoll bhala *il-lanċa tal-Port*, kienet trasport pubbliku li taqşam il-baħar taż-żewġ portijiet, bejn il-Belt (Marsamxett) u tas-Sliema, u bejn il-Belt (Ta' Liesse) għal L-Isla u l-Birgu. Fis-Sajf (għallinqas sa' qabel l-aħħar Gwerra Dinjija) kienet tagħmel servizz li jgħaqqad flimkien iż-żewġ portijiet, il-Port il-Kbir u l-Port ta' Marsamxett, u l-lanċa kienet tbaħħar minn taħt l-arkati tal-ħadid tal-*breakwater*.

Kellhom xortihom tajba dawk li, mhux talli rikbu fuqha, imma li jiftakru b'nostalgija dik ir-rikba helwa fuq il-lanċa karatteristika tagħna; vjaġġ li għalkemm kien qasir, madankollu kien pittoresk ħafna. Tassew dnuh u ta' hasra li ma nżammexx mank lanċa waħda biss minnhom taħdem għat-turisti daż-żmien, u lanqas m'hemm mank xi mudell ta' lanċa fil-Mużew Marittimu. Lanqas ma 'nsibu biss ritratti ta' dawn u tal-pontijiet tal-lanċa, f'dak il-Mużew, li juri dan it-trasport pubbliku fil-ħajja marittima tagħna!

Imma ma setax jonqos li dan it-tip ta' trasport u l-lanċa jidhlu fil-folklor Malti, għax għal ħafna Maltin, id-dehra tal-lanċa tofroq il-baħar fil-vjaġġ tagħha, kienet dahlet sewwa fil-ħajja ta' kuljum, l-aktar għan-nies *tan-naħa l-oħra*. Hu minn dan il-lat li f'din il-kitba nixtieq li nagħmel xi kummenti; u nagħmel dan, għax ma jkunx hemm ballu (dance) organizzat fost l-emigranti Maltin kulfejn issibhom, fl-Amerika, (U.S.A.), il-Kanada, jew fl-Awstralja, li l-emigranti ma jiżfnux u jkantaw għalenija mal-melodija tal-valz: *La barchetta in mezzo al mar*, b'nostalgija kbira u mqanqla. U għalkemm din il-melodija Siċiljana hija maghrufa sewwa fid-dinja muzikali Siċiljana, madankollu ma neskludux il-fatt li ma kienetx melodija folkloristika qadima Maltija. U fil-fatt ma tkunx l-ewwel darba li melodija folkloristika Maltija sabet ruhha addottata mill-ġara kbira ta' hdejna, li matul is-sekli twal ta' storja qsamna bejnietna emigrazzjoni, hidma u baħar, il-wirt marittimu u kulturali, politiku u religjuż. Min ma jiftakarx b'liema nostalgija titkanta minn eluf ta' emigranti Maltin din?

Kantant

Lanċa ġejja w oħra sejra,
Bejn tas-Sliema u Marsamxett,
Il-Kaptan bil-pipa f'ħalqu,
U l-bahrin bis-sigarrett.

Darba waħda f'nofs ta' baħar
Il-Kaptan hassu hażin,
Ma kellux min idur mieghu,
Daru mieghu il-bahrin.

In-Nies:
(għal darbtejn)

Aghmillu karta.....,
Aghmillu karta.....,
Aghmillu karta għal tax-xjuh!

Din il-kanzunett dahlet sewwa fil-folklor Malti għax għandha timbru ta' folklor, għalkemm mid-dehra li l-awtur tagħha ma kellux l-iċken ħsieb ta' hekk. Niftakar kif il-Maltin ta'

Londra (l-Ingilterra), *fdances* tal-Maltin t'hemmhekk, fil-bidu nett tas-snin hamsin, jiżfnu ma' dil-melodija u jkantawha bil-qalb, kollhom entużjażmu u f'nostalgija ma' l-orkestra.

Skond tgħarif mogħti lili mill-habib tiegħi Maestro Paul Arnaud, kien l-attur u l-makkjettist **Armando Urso** illi kien għamel din il-kanzunetta *Lanċa ġejja w oħra sejra* tant popolari; kien kantha bħala makkjetta. U kien hawn hafna makkjetti ta' dan it-tip jtkantaw fuq il-palk folkloristiku Malti, li kien rikk wisq bihom! Fost kollox Maestro Paul Arnaud qalli li l-kantant popolari Ngliz Frankie Vaughn, li kien hawn Malta bħala suldat fi żmien il-gwerra, baqa' jiftakar din il-kanzunetta sewwa, u baqa' jkantha *bil-Malti*, fost ir-repertorju twil ta' *songs* li kien ikanta.

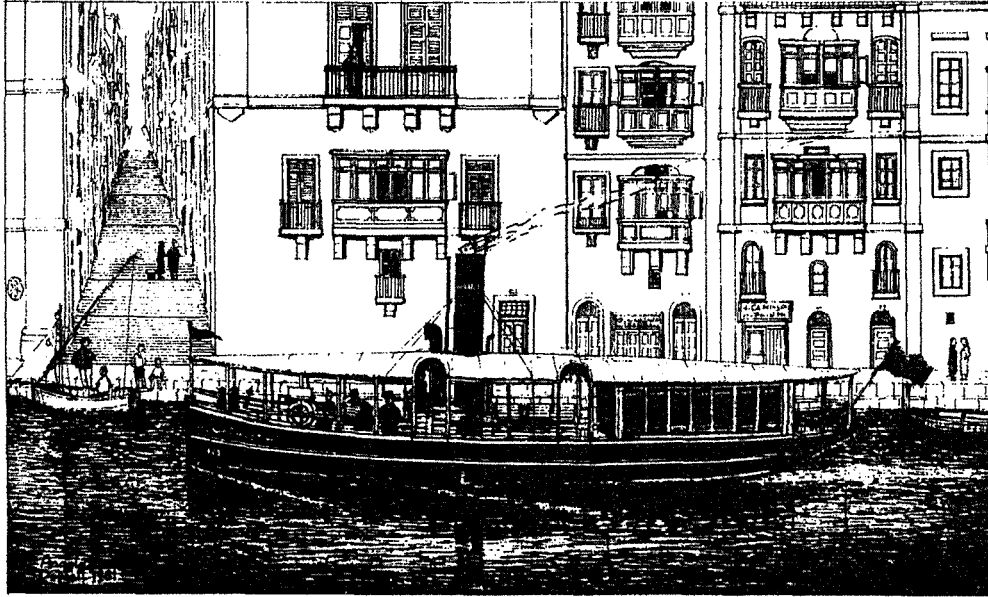
B'hekk jew hekk, il-lanċa pittoreska kif konna nafuha, u s-servizz tagħha, issa ilu żmien twil li spiċċa minn fuq wiċċ il-baħar taż-żewġ portijiet. Imma baqa' lehen il-poplu bil-kant dwarha li baqa' jfakkarha, għax il-kanzunetta dwar il-lanċa għandha xeħta ta' folklor.

F'L-Isla ta' tfuliti, bħala tfal kellna daqsxejn ta' taqbila dwar *Il-Lanċa*. Ma naħsibx li it-taqbila kienet ilha aktar mill-bidu ta' dan is-seklu, għax in-nies tan-*naħa l-oħra* (il-Cottonera) ma kellhomx is-servizz tal-lanċa qabel dan is-seklu. Bħala tfal kellna hejra kbira sabiex nirkbu l-lanċa, għax kienet pittoreska, komda u kienet tagħmel parti mill-ħajja marittima tagħna. B'dik ir-rikba tal-lanċa konna naraw is-sbuhija tal-portijiet tagħna, il-baħar sabiħ ta' madwarna, naraw il-moviment fuqu ta' frejgati kbar u vapuri ta' kull daqs, dgħajjes ta' kull xorta, is-swar grandjużi li jhaddnu l-portijiet, vapuri tat-truppi u tal P.& O., skejjen tal-pajjiżi ta' madwarna, u traffiku fil-portijiet, u l-baħar li kien varjat kull hin. Ir-rikba fuq il-lanċa kienet dejjem avventura li ma tinsiha qatt, kif lanqas ma tinsa r-ritmu tal-magna tagħha.

Imma dik id-daqsxejn ta' taqbila ta' tfulitna dwar il-lanċa kont insejtha, u kienet fortuna li nerga nismagħha minn għand wieħed anzjan mill L-Isla, Vincent Rizzo, ex-emigrant li ġie lura mill-U.S.A. biex jirtira l-aħħar snin ta' ħajtu hawn. Kien mizzewweg, u hawnhekk kien ma' martu Anna, Amerikana, wild Gappuniż, kattolika, li kienu jghixu Kalifornja. Hu miet kif xtaq, fpajjiżu, xi għaxar snin ilu. It-taqbila fuq il-lanċa li kienet tingħad go L-Isla hija din:

**Ġejja lanċa ha' tghabbina,
Fuq il-gverta u ġol-gabina,
Bil-lanċa ta' Mattei
Min hu sejjer, u min hu ġej.**

Għalkemm il-lanċa kienet mezz ta' trasport ġdid għall-pubbliku, għandi nifhem, u ma setax jonqos li kien hemm aktar taqbiliet dwarha. Imma maż-żmien dawn intesew u 'ntilfu.

Disinn tal-lanċa tal-pass minn Angelo Dougall

Nota ta' Apprezzament

Is-Sur **Gerald Cacciattolo**, membru tal-Kumitat tal-Ghaqda tal-Folklor, miet fil-31 ta' Lulju 1996. Ftit qabel kien attenda laqgħa tal-Kumitat, bl-istess entuzjażmu tas-soltu. Kien daħal membru tal-Ghaqda tagħna f'Mejju 1989 waqt li kien iżur wirja tagħna, u għal dawn l-aħħar ftit snin kien inhatar membru tal-Kumitat. Fil-ħarga tal-1995 ta' L-IMNARA Kellna artiklu "Folklor Mill-Birgu" li l-Editur kiteb fuq intervista miegħu, u kien bi hsiebu joffri aktar esperjenzi dwar il-Birgu, iżda Alla ried li dawn imutu miegħu. Is-Sur Cacciattolo jidher preżenti ukoll fritratt it-tieni mill-lemin, (p14, ta' L-IMNARA 1994) ma' grupp ta' membri tagħna waqt zjara tal-Ghaqda fil-mużew tal-parroċċa tal-Birgu. Minbarra li nuru rikonoxximent għal hidmietu, u li nagħtu l-kondoljanzi lill-familjari tiegħu, niftakru fih fit-talb tagħna. **R.I.P.**